

Emil Mirdamət oğlu SEYİDOV
"Odlar Yurdu" Universiteti

QISAMÜDDƏTLİ KREDİTLƏŞMƏNİN METODLARI VƏ ONLARIN KREDİT RİSKLƏRİNƏ TƏSİRİ

Xülasə

Məqalədə kreditləşmənin ümumi prinsipləri və qeyri-neft sektorunda qısamüddətli kreditləşmənin izahı öz əksini tapmışdır. Kreditləşmənin reallaşdırılması üçün ən zəruri olan elementlərdən biri olmaqla kreditin metodunun geniş izahı verilmişdir. Kreditləşmə metodu vasitəsi ilə kreditləşmənin ayrı-ayrı üsullarının optimal uyğunlaşdırılması, kredit resurslarının müəssisənin dövriyyə kapitalının dövretmə prosesi ilə sıx əlaqələrinin geniş izahı verilmişdir. Qısamüddətli kreditləşmənin bank risklərinə, onun səviyyəsinə təsiri izah olunmuş, risk səviyyəsinin aşağı salınması üçün zəruri tədbirlərin istiqamətləri müəyyən edilmişdir.

Qısamüddətli kreditləşmənin səmərəli şəkildə həyata keçirilməsi üçün dünya təcrübəsində onun geniş tətbiq edilən formaları olan açıq kredit xəttinin, kontokorrent kreditləşmənin və overdraft kreditləşmənin ölkəmizin iqtisadiyyatında istifadə edilməsi təklif olunmuşdur. Həmin kreditləşmə formalarının mahiyyəti izah edilmiş, onların üstün cəhətləri əks olunmuşdur.

Açar sözlər: *qısamüddətli kreditləşmə, kreditləşmə metodları, kredit riskləri, açıq kredit xətti, kontokorrent, overdraft.*

Giriş

Kreditləşmə prosesi iqtisadi subyektlərin dövriyyə vəsaitlərinin çatışmazlığının tamamlanması üsulu kimi çıxış edir. Eyni zamanda bəzi hallarda əsas fondların genişləndirilməsi üçün də kredit resurslarından istifadə edilir. Kreditləşmə prosesi özündə mürəkkəb iqtisadi əməliyyatları əks etdirən və mikrosəviyyədə tərəflərin, makrosəviyyədə isə bütövlükdə cəmiyyətin və dövlətin maraqlarını əhatə edən bir iqtisadi hadisədir. Onun düzgün təşkil edilməsi, tənzimlənməsi, kredit resurslarından səmərəli istifadə edilməsi bu prosesin ən zəruri parametrləridir. Qeyd edilən prosesin səmərəli olması üçün kreditləşmənin prinsiplərinə əməl olunması vacib şərtədir. Qeyri-neft sektorunda qısamüddətli kreditləşmənin həyata keçirilməsi özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir. Bu formada kreditləşmə bir tərəfdən iqtisadi subyektlərin və onları maliyyələşdirən kreditörün, digər tərəfdən isə diversifikasiya prosesini sürətləndirdiyinə görə dövlətin maraqları çərçivəsindədir.

Məlum olduğu kimi istənilən kredit əməliyyatı onun həyata keçirilməsi metodları ilə sıx əlaqədədir və həmişə müəyyən risklərin mövcud olması şəraitində reallaşdırılır. Bu baxımdan qısamüddətli kreditləşmənin həyata keçirilməsində tətbiq olunan metodların və onların baş verə biləcək risklərlə qarşılıqlı əlaqəsinin öyrənilməsi, təhlil edilməsi vacibdir.

Qeyri-neft sektorunda qısamüddətli kreditləşmənin xüsusiyyətləri və onların kredit riskləri ilə əlaqəsi

Bank kreditləşməsinin ən mühüm elementlərindən biri kreditləşmənin metodudur. Çünki kreditləşmənin metodu bu prosesin digər elementləri olan ssuda hesablarının formasını, ssuda borclarının tənzimlənməsi üsullarını, kreditin forma və növlərini, kredit resurslarından borcalanın dövriyyəsinə səmərəli istifadə edilməsi üsullarını və həmçinin kredit resurslarının vaxtında qaytarılması və ödənişlərin həyata keçirilməsi formalarını müəyyən edir.

Kreditləşmənin metodu vasitəsi ilə müəyyən edilən kreditləşmənin ayrı-ayrı üsullarının optimal uyğunlaşdırılması, müəssisənin dövriyyə kapitalının kredit resursları ilə sıx əlaqədə olaraq tam dövretməsinə imkan yaradır. Bu isə öz növbəsində ictimai məcmu kapitalın və həmçinin kapitalın fərdi dövriyyəsinin fasiləsizliyi üçün baza yaradır, müəssisənin ödəmə dövriyyəsinin təşkil edilməsində bankın rolunu yüksəldir, həmçinin kredit risklərinin aşağı salınmasını təmin edir [9, s. 6].

Qeyri-neft sektorunda tətbiq edilən qısamüddətli kreditləşmənin müasir formalarının təhlili göstərir ki, həmin formaların hamısı keçid xarakteri daşıyır, bir-biri ilə əlaqələri zəifdir. Eyni zamanda bu formalar iqtisadi strukturların borc vəsaitlərinə olan tələbatının vaxtli-vaxtında və tez bir zamanda ödənilməsi istiqamətində çəvik deyildirlər, həmçinin iqtisadi strukturların kapitalının tam dövriyyəsinin bitməsi halında kreditlərin qaytarılması, ödənilməsi operativ olaraq baş vermirdi. Bu səbəblər üzündən də bankların kredit riskləri qeyri-texnolojidir. Bunu yaradan səbəb isə ondan ibarətdir ki, hal-hazırda ağır iqtisadi şəraitdə qeyri-neft sektorunda fəaliyyət göstərən iqtisadi subyektlərdə qısamüddətli kreditləşmə vasitəsilə cəlb edilən vəsaitlər heç də maliyyə inkişafı strategiyasının reallaşdırılması məqsədi daşmır. Onlar ən təcili ehtiyacların ödənilməsinə yönəldilir.

Qısamüddətli kreditləşmədə qeyd edilən parametrlərin olması onun formalarının kreditləşmə sistemində hələ ki, aparıcı yer tutmasına imkan verməmişdir. Hal-hazırda da qısamüddətli kreditləşmədə əsas məqsəd heç də müəssisənin dövriyyə kapitalının tam dövretməsinin fasiləsizliyinin təmin edilməsinə deyil, kreditin qaytarılmasında mümkün ola biləcək risklərin son dərəcədə məhdudlaşdırılmasına yönəldilir. Qısamüddətli kreditləşmənin vaxtli-vaxtında başlanması və yekunlaşdırılması özü-özlüyündə kreditin qaytarılmasının iqtisadi əsasını yaradır, kreditörün risk səviyyəsini aşağı salır. Bunun üçün prosesdə kreditör tərəfindən kreditləşmənin dövretmədəki təşkilatı üsullarının adekvat qaydalara uyğun formaları seçilməlidir. Lakin bu vəziyyətdə nəzərə almaq lazımdır ki, kreditləşmə prosesində kreditin verilməsi və eyni zamanda onun ödənilməsinin hansı üsullarının seçilməsi təkcə bank tərəfindən müəyyən edilmir, eyni zamanda qanunvericiliklə rəqləmləşdirilir [4, s. 8].

Məhz elə qeyd edilən parametrlər nəzərə alınmaqla bankların kredit risklərinin idarə edilməsi hər şeydən əvvəl qısamüddətli kreditləşmənin daha çəvik texnologiyalarının tətbiq edilməsi əsasında qurulmalıdır. Bu vəziyyət kreditləşmənin uyğun metodunun müəyyən edilməsi, bank kreditləşməsinin normativ tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi, kreditləşmənin daha səmərəli üsullarının tətbiq edilməsi vasitəsi ilə həyata keçirilməlidir. Bir çox hallarda Mərkəzi Bank tərəfindən kreditlərin verilməsi və ödənilməsi qaydaları, həmçinin ödənişlərin müəyyən edilmiş növbəliyini həm banklar, həm də iqtisadi subyektlər üçün müəyyən problemlər yaradır. Bu problemlər ilk növbədə kreditin hərəkətinin onun maddi əsasında, yəni istehsalçının kapitalının dövriyyəsinə ayrılması ilə bağlıdır ki, bu da öz növbəsində banklar üçün səmərəsiz vəziyyət yaradır və kredit əməliyyatları üzrə riskin səviyyəsini artırır.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, müasir dövrdə qısamüddətli kreditləşmənin daha geniş yayılmış formaları içərisində üstünlük təşkil edənləri aşağıdakılardır: ticarət və vasitəçilik fəaliyyəti üçün verilən birdəfəlik müddətli ssudalar; fiziki şəxslərə verilən istehlak kreditləri; müəssisələrdə maliyyə çətinliyi yarandığı hallarda birinci dərəcəli ehtiyacların ödənilməsinə verilən kreditlər (çox hallarda belə kreditin ödənmə mənbəyi qeyri-müəyyən olur). Kreditləşmənin bu formasının əsasını qalıqlar üzrə kreditləşmə metodu təşkil edir. Birdəfəlik müddətli kreditlər dünya praktikasında tarixən qısamüddətli kreditləşmənin daha ilkin və sadə texnologiyasını əks etdirir. Qısamüddətli kreditləşmənin sadə forması olmaqla kreditləşmənin qalıqlar üzrə metodunun istifadə olunmasına əsaslanan birdəfəlik kreditlər bir sıra orqanik çatışmazlıqlara malik olur. İqtisadi ədəbiyyatlarda, tədqiqatlarda aparılan təhlillərdən məlum olur ki, planlı iqtisadiyyat dövründə kreditləşmə xüsusi ssuda hesablarında qalıqlar üzrə kreditləşmə metodu üzrə aparılırdıqda bu çatışmazlıqlar daha bariz şəkildə özünü göstərirdi. Həmin çatışmazlıqlar əsasən pul vəsaitlərinin verilməsinin diskret və fasiləli formalarının tətbiq edilməsi ilə yaranır. Bu isə əmtəə istehsalçılarının kapitalının dövriyyəsinin fasiləsizliyi qanunauyğunluğuna ziddiyyət təşkil edir. Kreditləşmə obyektlərinin çoxluğu müəssisənin ödəmə dövriyyəsinin süni şəkildə bölünməsinə səbəb olur. Bu halda isə ssudaların ayrı-ayrı növlərinin təqdim olunması bir-biri ilə kifayət dərəcədə əlaqələndirilmir, bağlı olmur.

Qısamüddətli kreditləşmə bazarında tez-tez istifadə edilən birdəfəlik müddətli kreditlər ödəmə dövriyyəsinin resurslarla fasiləsiz təmin olunmasında yüksək səmərə vermir. Bank praktikasının təhlili göstərir ki, bu növ kreditlərin çox paya malik olması bu metodun qeyri-çəvik olduğunu

göstərir və bu əsasda ən mühüm vəzifələrdən biri olan müəssisənin ödəmə dövryyəsinin fasiləsizliyini təmin etmək olmur. Sadə ssuda hesablarından iqtisadi subyektlərin müvəqqəti ehtiyaclarının ödənilməsi məqsədi ilə verilən pərakəndə kreditlər heç də müəssisənin dövryyə vəsaitlərinə olan gündəlik ehtiyaclarının ödənilməsi tələbatını ödəyə bilmir, lakin bankın texniki işlərinin həcmi artırır. Bu növ kreditlər üzrə ödəmənin konkret müddətlərinin müəyyən edilməsi çox hallarda iqtisadi cəhətdən əsaslandırılmamış olur, onların ödənilməsinin müəssisənin dövryyəindən azad olan vəsaitlər hesabına çevik şəkildə həll olunmasına imkan vermir. Kreditin hərəkətinin borcalanın vəsaitlərinin dövryyəsi ilə uzlaşdırılması, uyğunlaşdırılması müəssisənin hesablaşma hesabından ödəmələrin növbəliliyi qaydasını zərurətə çevirir.

Araşdırmalar göstərir ki, sadə ssuda hesabından konkret obyektlər üçün verilən bank kreditləri müəssisələr üçün həmin anda faktiki dövryyə kapitalı ilə həmin vəsaitlərə olan ehtiyac arasındakı müvəqqəti fərqi aradan qaldırılması üçün etibarlı və operativ mənbə rolunu oynaya bilmir. Həmin fərq iqtisadi cəhətdən obyektiv xarakter daşıyır. Onun əsas amillərinin uçotu isə səmərəli qısamüddətli kreditləşmə sisteminin yaradılması üçün əsas rolunu oynayır.

Kredit münasibətlərinin mükəmməl olmadığı şəraitdə müəssisələrin dövryyə fondlarının təkrar istehsalı daxili kapitalın mərkəzləşdirilməsi və təmərküzləşməsi hesabına həyata keçirilməlidir. Bununla yanaşı, qeyd edilən proseslə əlaqədar olan mənfəətin kapitallaşması və elə onun özünün, yəni mənfəətin əmtəə istehsalçıları tərəfindən əldə edilməsi imkanları xeyli vaxt tələb edir. Bu isə sonda ictimai istehsalın artım tempinin zəifləməsinə və onun səmərəliliyinin aşağı düşməsinə səbəb olur. Kredit risklərinin hərtərəfli aşağı salınması şərtləri ilə yüklənmiş olan məhdud kreditləşmə daha böyük bank risklərinin yaranmasına səbəb olur ki, bu da ölkə iqtisadiyyatı üçün zərərli faktor kimi çıxış edir. Qısamüddətli kreditləşmənin nəzərdən keçirilən sadə texnologiya əsasında geniş şəkildə istifadə olunması ölkə iqtisadiyyatında yaranan vəziyyətlə, xüsusən də banklarda izafi likvidlik səviyyəsinin artması ilə, həmçinin kreditləşmənin bu formasına meyil göstərən iqtisadi subyektlərin qeyri-sabit maliyyə vəziyyəti ilə əlaqədar olur. Nəticədə yaranan vəziyyət banklarla iqtisadi subyektlər arasında etibar və inamın zəifləməsinə səbəb olur, ayrı-ayrı obyektlər üzrə material qiymətlilərinin və xərclərinin kreditləşdirilməsində diskretliyə gətirib çıxarır.

Bir çox ölkələrdə birdəfəlik kreditlərin verilməsi iqtisadiyyatın konkret sahəsində müəssisələrin ödəmə dövryyəsinin təşkilində bankların passiv rolunun olduğunu göstərir. Belə halın mövcud olduğu şəraitdə qeyri-neft sektorunda müəssisələrin ödəmə dövryyəsi birinci növbədə xüsusi vəsaitlərin hesabına həyata keçirilir. Həmin vəsaitlərin hərəkəti hesablaşma hesabı vasitəsilə təşkil edilir. Ayrı-ayrı obyektlər üzrə sadə ssuda hesabları vasitəsilə qeyri-operativ şəkildə verilən pərakəndə bank kreditləri iqtisadi subyektlərin təsərrüfat dövryyəsinə qoyduqları xüsusi vəsaitləri yalnız və yalnız tamamlayır, çatışmazlığı kompensasiya edir. Bu səbəbdən də həmin kreditlər iqtisadi subyektlərin dayanıqlı vəziyyətinin təmin edilməsi üçün zəruri olan kapitalın dövretməsinin avanslaşdırılmasında fəal rol oynaya bilmirlər. Qısamüddətli kreditin müəssisənin ödəmə dövryyəsinə məhdud, qeyri-operativ və texniki cəhətdən qeyri-çevik iştirakı müəssisənin dövryyəsinin fasiləsizliyinin təmin edilməsinə tam kömək göstərə bilmir, bu səbəbdən də bankların kredit riskinin səviyyəsini xeyli dərəcədə yüksəldir. Bir çox alimlərin fikrinə görə qısamüddətli kreditləşmənin qeyd edilən texnologiyasının geniş şəkildə tətbiq olunması kredit əməliyyatlarının normativ tənzimləməsinin qeyri-mükəmməl olması səbəbindən baş verir [1, s. 137].

Yuxarıda qeyd edilən tənzimləmə üsulları mövcud olduğu şəraitdə bankların müdafiəsi zəruri səviyyədə müdafiə oluna bilmir. Elə bu səbəbdən də banklar mənfəət dalınca qaçaraq qısamüddətli kreditləşmənin bütün mümkün formalarından istifadə etməyə çalışırlar.

Banklar tərəfindən qısamüddətli kreditləşmənin təşkili prinsiplərinin öyrənilməsi və təhlili göstərir ki, həm planlı iqtisadiyyat mövcud olduğu şəraitdə, həm də hal-hazırda Qərbi ölkələrinin bank sistemlərində tətbiq edilən təcrübədə daha çox qısamüddətli kreditləşmənin dövryyə üzrə kreditləşmə metodu məqsədəuyğun sayılır və həyata keçirilir. Xarici ölkələrin bank təcrübəsində bu kreditləşməni geniş mənada xarakterizə etmək üçün "**kredit xətti**" terminindən istifadə edilir [7, s. 111].

Bu formada kreditləşmə xarici ölkələrdə geniş yayılsa da bizim respublikanın iqtisadiyyatında geniş tətbiq olunmur. Bizim banklar tərəfindən permanent deyil, diskret kreditləşməyə üstünlük verilir.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, dövryyə üzrə kreditləşmə metodu istifadə edilərkən qısamüddətli kreditləşmənin aşağıdakı formaları geniş şəkildə tətbiq olunur: **kredit xətti, overdraft və kontokorrent**. Qeyd edilən kreditləşmə formalarının oxşar və fərqli cəhətləri mövcuddur. Həmin cəhətlər kreditin hərəkəti ilə müəssisənin dövryyə kapitalının dövretməsi prosesi arasında olan əlaqə və üzvi bağlılıqla şərtlənir. Bu cəhətlərin oxşarlığı iqtisadi subyektlərdə vəsaitə ehtiyac yarandığı anda əvvəlcədən müəyyən edilmiş limit və kreditdən istifadə müddəti nəzərə alınmaqla bank tərəfindən operativ qaydada verilməsindən ibarətdir. Elə bu səbəbdən də onun müəssisə üçün üstünlüyü ondan ibarətdir ki, kreditin avans xarakteri vardır və o müəssisənin ödəmə vəsaitlərinin operativ ehtiyatını formalaşdırır [6, s. 14].

Qeyd etmək lazımdır ki, qeyri-neft sektorunda qısamüddətli kreditləşmənin avans və operativ xarakteri müəssisənin ödəmə dövryyəsinin fasiləsizliyi üçün əsas yaradır. Bu prosesin başa çatması isə kreditin ödənilməsinin mənbəyini təmin edir. Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, qısamüddətli kreditləşmənin qeyd edilən üç forması arasında, borcalanın vəsaitlərinin dövretməsi başa çatdıqdan sonra ödənilməsi qaydalarında fərqlər mövcuddur. Bu, müxtəlif hesablardan istifadə edilməsi ilə bağlıdır. Belə ki, kredit xəttinin açılması və overdraftın uçotu ssuda hesabında əks etdirilir, bu halda hesablaşma hesabı ssuda hesabından ayrılır. Buna görə də kreditin qaytarılması ilə bağlı əlavə risklər meydana gəlir. Bu, borcalanın kapitalının tam dövryyəsinin başa çatması anının kreditin ödənilməsi vaxtı ilə üst-üstə düşməməsi səbəbindən baş verir. Kontokorrent formasında kreditləşmə həyata keçirilərkən vahid hesablaşma - ssuda hesabı açılır, borcun silinməsi avtomatik olaraq müştərinin vahid hesabına vəsaitlər daxil olması ilə baş verir, bu halda kreditin silinməsi anı müəssisənin kapitalın dövryyəsinin başa çatması ilə üst-üstə düşür [5, s. 26].

Dünya təcrübəsi göstərir ki, kreditləşmənin kredit xətti və overdraft formasında həyata keçirilməsinin ümumi çatışmazlığı müəssisənin ödəmə dövryyəsinin iki hissəyə bölünməsidir. Bu, müəssisənin pul əməliyyatlarının hesablaşma və ssuda hesabı vasitəsi ilə aparılması zərurəti ilə bağlıdır. Pul əməliyyatlarının qeyd edilən formada həyata keçirilməsi müəssisənin ödəmə dövryyəsinin çətinləşdirir. Bu çatışmazlıq müəssisənin kreditləşdirilməsində məcmu ödəmə dövryyəsi üzrə birləşmiş hesablaşma ssuda hesabının tətbiq edilməsi ilə aradan qaldırılır [8, s. 12].

Qısamüddətli kreditlərin operativ şəkildə verilməsini və onun daimi olaraq ödənilməsinin təmin edən, təşkilati iqtisadi üsulları kredit xətti və overdraft şəraitində imkan yaradır ki, mümkün dərəcədə kreditin hərəkəti kapitalın dövretməsi qanunauyğunluğuna adekvat səviyyədə təmin edilsin. Bu vasitə ilə müəssisələrin ödəmə dövryyəsinin təşkil edilməsində bankların rolu artır, onların kredit risklərinin səviyyəsi aşağı düşür. Bununla yanaşı kreditin müəssisənin kapitalının tam dövryyəsi ilə sıx əlaqəsi vahid hesabda əks etdirilən kontokorrent kreditləşmə halında təmin edilir. Digər kreditləşmə formalarından fərqli olaraq kontokorrent kreditləşmə forması iqtisadi subyektlərin hesablaşmalarının təşkili tələblərinə cavab verir.

Qərbi ölkələrinin praktikasında geniş şəkildə yayılan, istifadə edilən kontokorrentin başlıca üstünlüyü ondan ibarətdir ki, bu prosesdə zəruri olan, bütün ödəmə üçün lazım olan vəsaitlər cari və ssuda hesabına bölünmədən tam şəkildə, həcmdə avanslaşdırılır. Bu isə öz növbəsində bank kreditləşdirilməsinin müştərinin, borcalanın kapitalının tam dövretməsinin qanunauyğunluqlarını, adekvatlığını təmin edir. Bu adekvatlığın mənası ondan ibarətdir ki, ardıcıl olaraq pul vəsaitləri bir mərhələdən digər mərhələyə keçir, kapitalın tam dövryyəsinin bütün mərhələlərində iştirak etməklə, prosesin fasiləsizliyini təmin edir [3, s. 86].

Kreditləşmənin adekvatlığı prosesin iştirakçıları üçün mühüm, xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Çünki, adekvatlıq müəssisənin ödənişlərinin həyata keçirilməsində təminat xarakterini daşıyır, dövretmə prosesində kreditin çevik iştirakı və geniş səmərəsi təmin edilir, müəssisənin ödəmə dövryyəsinin təşkilində bankın fəal rolunu müəyyən edir, bankların prosesin fasiləsizliyindəki məsuliyyətini artırır. Sözügedən kreditləşmə formasının tətbiq edilməsi nəticəsində bankların

müştərinin əməliyyatlarına maksimum dərəcədə nəzarət etmək imkanı əldə olunduğundan bu onların kredit risklərinin azalmasını təmin edir.

Qərblərdə, həmçinin dünyanın inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan bəzi ölkələrinin təcrübəsindən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, bankların kredit risklərinin aşağı salınmasına bir sıra tədbirləri həyata keçirməklə nail olmaq olar. Onlar aşağıdakılardan ibarətdir: qısamüddətli kreditləşmənin çevik, səmərəli formalarının tətbiq edilməsi; təmin edilmiş öhdəliklərin qəbul edilməsi və onlardan geniş istifadə; kreditləşdirilən dəyərlilərin tam dövrüyyəsi üzərində həqiqi nəzarətin həyata keçirilməsi; zəruri hallarda borcalan müştərinin kapitalında iştirakın təmin edilməsi; məsulyyətin dəqiq, hüquqi normalarının tətbiq edilməsi və s. [2, s. 286].

Burada belə bir fikrə gəlmək olar ki, qısamüddətli kreditləşmənin seçilmiş metodundan asılı olaraq, həmçinin həmin metodun hansı şəkildə dəqiqliklə yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar olaraq bankın kredit riskinin səviyyəsi dəyişə bilər.

Nəticə

Dünya ölkələrinin bank sistemlərində həyata keçirilən qeyri-neft sektorunda qısamüddətli kreditləşmə proseslərinin təcrübəsi göstərir ki, kreditləşmənin əsas formasının seçilməsi ictimai sistemin bankların və bank sisteminin, həmçinin bankların iqtisadi subyektlərlə münasibətlərinin, eləcə də real sektorla əlaqələrinin spesifik xüsusiyyətləri əsasında müəyyən edilir.

Təcrübə göstərir ki, iqtisadi subyektlərdə kredit daimi olaraq dövrüyyə vəsaitlərinin formalaşdırılmasında iştirak edərsə, bu halda həmin müəssisələrdə xüsusi kapitalın sürətli artımı müşahidə olunmur. Eyni zamanda belə hallarda kredit riskləri yüksək olur. Fikrimizcə, qeyri-neft sektorunda qısamüddətli kreditləşmə zamanı yüksək səmərənin əldə olunması, kredit risklərinin aşağı salınması üçün beynəlxalq təcrübədə istifadə edilən açıq kredit xətti, onun hər iki forması və eyni zamanda kontokorrent və overdraft kreditlər geniş istifadə olunmalıdır. Çünki bu formaların hər biri kreditləşmə prosesinin iştirakçıları üçün gözlənilən nəticəni verə bilər.

Qeyd edilən təkliflərin reallaşdırılması bankların vəziyyətinin yaxşılaşmasına, kreditləşmənin cəlbədarliyinin yüksəlməsinə, kredit vəsaitlərinin müəssisənin kapitalın tam dövrüyyə prosesində aktiv iştirak etməsinə, son nəticədə isə kredit risklərinin minimuma endirilməsinə şərait yaradır.

ƏDƏBİYYAT

1. Антонов М.В. Залог и кредитный риск. //Банковское дело. (повт.изд.) 2015. М.: 295 с.
2. Бағыров М.М. Banklar və bank əməliyyatları (Ali məktəblər üçün dərslik) Bakı, “Nurlan”, 2003, - 512 s.
3. Валенцева Н.И., Мамонова И.Д. Эффективность использования банковского кредита. - М.: Финансы (повт.изд.) 2017, 120 с.
4. Гамидов Г.М. Банковское и кредитное дело. - М, Банки и биржи, ЮНИТИ, (повт.изд.) 2014, 194 с.
5. Добров В.Н., Крашениников В.И. Финансирование и кредитование в промышленности. - М.: Финансы и статистика, 2017, - 168 с.
6. Другова А.Ю. Принцип срочности кредитования и контроль за его соблюдением (Афтореферат диссертации на соискание ученой степени канд.эконом.наук), М. 2008, - 23 с.
7. Кредитная политика и механизм ее реализации в период развития рыночных отношений. /Под редак. В.И.Колесникова, - СПб.: Издательство. СПбГУЭФ, 2005, 207 с.
8. Несгеренко Е.А. “Кредитный риск в деятельности коммерческих банков” (Афтореферат диссертации на соискание ученой степени канд.эконом.наук), Саратов, 2008, - 18 с.
9. Тихомирова Е.В. “Организация краткосрочного кредитования и ее влияние на кредитный риск банка” (Афтореферат диссертации на соискание ученой степени канд.эконом.наук), СПб, 2000, - 20 с.

Эмиль Мирдамат оглы Сейидов
Университет “Odlar Yurdu”

Методы краткосрочного кредитования и их влияние на кредитные риски

Резюме

В статье отражены общие принципы кредитования и сущность краткосрочного кредитования в нефтяном секторе. Дается подробное описание методов кредитования как необходимого элемента системы. Подробно разъясняется оптимальная адаптация различных способов кредитования через метод кредитования, тесная связь кредитных ресурсов с процессом оборачиваемости оборотного капитала предприятия. Объяснено влияние краткосрочного кредитования на банковские риски и его уровень, а также определены направления необходимых мер по снижению уровня риска.

Для эффективной реализации краткосрочного кредитования предлагается использовать в экономике нашей страны открытую кредитную линию, конкурентное и овердрафтное кредитование, которые широко используются в мировой практике. Объясняется суть этих форм кредитования, отражаются их преимущества.

Ключевые слова: краткосрочное кредитование, методы кредитования, кредитные риски, открытая кредитная линия, контокоррент, овердрафт.

Emil Mirdamat Seyidov
“Odlar Yurdu” University

Methods of short-term lending and their impact on credit risks

Summary

In the article, the general principles of lending and short-term lending in the non-oil sector were explained. A detailed explanation of the credit method, which is one of the most important elements for the implementation of lending, was given. The optimal adaptation of various methods of lending through the lending method and the close relationship of credit resources with the process of working capital turnover of the enterprise were explained in detail. The impact of short-term lending on bank risks and its level was elucidated, and the directions of necessary measures to reduce the level of risk were determined.

For the efficient implementation of short-term lending, it was proposed to use in the economy of our country an open line of credit, current credit and overdraft lending, which are widely used in world practice. The essence of these forms of lending and their advantages were explained.

Key words: short-term lending, lending methods, credit risks, open line of credit, current account, overdraft.